

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Мария Димитрова Стойчева

Катедра по европеистика във Философски факултет на Софийския университет „Св. Климент
Охридски“

председател на научното жури, формирано със Заповед № РД-38-474 от 24.07.2024 г. на Ректора
на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

на дисертацията на **Адриана Антонова Тонева** на тема **„Евроскептичният популизъм на
радикално десните партии в България и Германия в периода 2005 – 2022 година“**

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.3.
Политически науки (Европеистика – Политологични изследвания на Европейския съюз) с научен
ръководител проф. д-р Румяна Коларова

1. Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд „Евроскептичният популизъм на радикално десните партии в България и Германия в периода 2005 – 2022 година“ на Адриана Тонева представлява оригинално изследване, което отговаря на законовите и научни изисквания за присъждане на образователната и научна степен доктор по професионално направление 3.3 Политически науки (Европеистика – политологични изследвания на ЕС). Тематиката на изследването е без съмнение значима с нарастването на присъствието на евроскептичния популизъм и *„влианието върху обществено-политическия дневен ред в държавите-членки на ЕС“* на радикално десните евроскептични партии. От друга страна, докторантката подчертава, че *„две десетилетия след началото на прехода към демокрация тези партии имат ключова роля в партийните системи на държавите от Централна и Източна Европа“*. Основният изследователски въпрос е ясно формулиран, основава се на задълбочено познаване и изследване на академичните публикации по темата за популизма и евроскептицизма и обосновава оригиналността на изследването, допълнена от много удачно подбрани случаи за сравнително изследване. Формулирани са ясни хипотези, свързани с характеристиката на радикално дясното в България и Германия. Важна изходна предпоставка е и

нюансираното разбиране на евроскептицизма (от анти-европеизъм, през еднозначен евроскептицизъм, или същностен, ситуационен, умерен, опортюнистичен). Изборът на двете държави е убедително аргументиран въз основа както на теоретични предпоставки за търсене на парадигмални случаи в изследването и доказването на хипотезите, но и се визира потенциал за принос на дисертация в тематична област с впечатляващ брой публикации.

Дисертационният труд е в обем от 221 страници, от които 189 страници авторски текст, и включва въведение, четири глави, заключение и изключително богата библиография и позоваване на значителна по обем литература и източници, които убедително показват задълбоченото познаване на предмета на изследването, както и високо академично умение за академична ориентация и ситуираност.

Въведението демонстрира строгост и включване на необходимите елементи за разгръщане на изследването като основният изследователски въпрос се дешифрира в ясно поставени задачи, референция към основни тези в академичната литература и тяхния критичен прочит и изследователската задача за провеждане на „емпирично изследване на динамиката на евроскептичните позиции на „Атака“, ВМРО-БНД, „Воля“, „Възраждане“, НФСБ и на „Алтернатива за Германия“ чрез качествен контент-анализ на програмите и предизборните послания на тези партии за участие в национални и европейски парламентарни избори“, което отговаря на очакванията за обхвата и фокуса на един дисертационен труд. Въведението представя аргументирано логиката на изследването не само чрез дефинирането на хипотезите, но и на основанията за приемането или отхвърлянето им, както и с достатъчното и необходимо конкретизиране на основния изследователски въпрос. Трябва да отбележа, че методологията е удачно и аргументирано избрана (качествен контент анализ), идентифицират се подходящи индикатори, определя се ясен корпус от политически документи за изследване на партийните позиции, сравнителното изследване е методологически добре подготвено и проведено.

Първа глава много добре очертава теоретичните рамки за формиране на работното понятие за популизъм като са компетентно и аналитично представени основни изследователски подходи към популизма и академичния дебат по темата, включително и в българската академична общност. Разглеждат се обосновано теориите за евроскептицизма като се прави аргументиран избор за подхода към дефинирането на понятието и подходите, релевантни към целите на изследването на докторантката. Ясно се определя специфичният фокус на изследването, а именно т.нар. party-based

euroscepticism, защото „те [партиите] са средството за политическо представителство на национално и европейско ниво и са основни двигатели на евроскептицизма“. Допълнена с разглеждането на понятието за „радикално дясна партия“ първа глава представя в цялост концептуалната основа за провеждане на изследването, като в същото време демонстрира ерудираност и умение за концептуализиране с оглед на изследователските задачи.

Втора глава изяснява „възникването, основните идейни и програмни позиции на пет партии представители на радикално дясното в България“. Прави се качествен анализ на съдържанието на предизборните програми на четири от тези партии, както и на качествата и поведението на техните лидери, взаимодействието им с други политически субекти и медийните или обществени ресурси. Твърдението, че „евроскептичните позиции на партиите в изследвания период се променят често и не следват обща линия на динамика“ е добре аргументирано чрез проследяване на динамиката на евроскептичните позиции на партиите, представители на радикално дясното в контекста на обществено-политическата ситуация в страната (радикализация, смегчаване, очакване на електорални облаги от една или друга позиция, загърбване на евроскептични позиции и други). Направените изводи пряко се отнасят към поставения основен изследователски въпрос.

Трета глава представя резултатите от изследването на евроскептицизма в програмите и предизборните послания на „Алтернатива за Германия“ – единствената радикално дясна „успешна“ партия, представена в германския Бундестаг в изследвания период. Въз основа на голям брой източници и всеобхватност на проучването на литературата, се представят създаването и развитието на партията, с акцент върху радикално десни партии, които я предшестваха. Извеждат се факторите за възхода на партията, определен като „неочакван“ с оглед на бързия ѝ изборен успех, и радикализацията ѝ, свързана с концентрацията върху дяснопопулистки теми като имиграцията, търсещите убежище и исляма и особено еуровата криза. Главата представя задълбочено хронологията на възникването и природата на партията, но в същото време извежда основни вътрешнополитически дебати, динамиката в лидерството на партията и радикализацията в дискурса като основа за извеждане на основните аспекти в динамиката на евроскептичните ѝ позиции и способността ѝ да се наложи на вътрешно-политическата сцена. Последователно се прилага и изработеният концептуален модел за

провеждане на изследването и това допринася за консистентност, логическа яснота и обвързаност на изводите и основните тези.

Четвърта глава основателно поставя акцента върху промените в евроскептицизма в условията на кризи, в различни констелации на ползи и заплахи, които оказват въздействие върху динамиката на десния популизъм. Обоснована е целта да се изследва „динамиката на меките евроскептичните позиции, когато партиите са поставени при еднакви външни условия“.

В заключението се обобщават резултатите от задълбоченото изследване и се доказва тезата за опортюнистичния характер на евроскептицизма и при двата случая, т.е. отхвърля се тезата за евроскептицизма като същностна характеристика на радикално десните партии, в смисъл, тя не е „необходимо и достатъчно основание“, за да бъде една партия радикално дясна. Докторантката показва с богат емпиричен материал, че при изследваните партии „няма принципна позиция спрямо ЕС и те променят отношението си към него в зависимост от очакваната политическа изгода от ситуацията“. Опортюнистичните мотиви за действие излизат на преден план и именно поради това евроскептицизмът е свързан с популисткия, не с радикалнодесния компонент на тяхната идеология.

2. Оценка на научните приноси на дисертационното изследване

Докторантката представя четири научни приноса. Приемам приносния характер на изследването в неговата емпирична част и създадения модел за изследване на динамиката на евроскептичните нагласи на партиите. Сравнителният анализ, основан на ясни и добре изведени индикатори, също е видим принос на изследването. Формулирането на работна дефиниция има своя принос в извеждането на основните индикатори, главно в рамката на провеждането на дисертационното изследване. В нея ключово е схващането на Муде за популизма като „плитка идеология“, или с други думи желанието да се оттеглим от идеологически наситени дефиниции. Все пак остава общият въпрос за това дали можем да говорим за голяма, съществена разлика между популизма и радикалното дясно? Ако подходът ни е към това какво правят, а не какво говорят популистите, влизат ли те в идеологически сблъсъци и какви?

В по-широк смисъл работата има принос за осмисляне на динамиката на появата и разпада на радикално десните популистки партии. Динамиката на политическия процес извежда и изхвърля от

политическата арена партии, някои от които са в обсега на настоящото изследване. Интересен е въпросът за това колко партии има понастоящем в България, които могат да се класифицират като популистки радикално десни или радикално десни. Тези въпроси не засягат пряко и не съставляват критична бележка към изследването, но някак, поне за мен, отчетливо се натрапват при запознаването с детайлния анализ в представеното задълбочено изследване.

3. Оценка на автореферата и научните публикации

Представеният автореферат вярно отразява структурата, съдържанието и основните изводи и резултати на дисертационното изследване. Представени са достатъчно на брой публикации, които са по темата и отговарят на минималните изисквания за защитата на дисертационния труд. Публикациите представляват последователни етапи в дисертационното изследване, прилагат теоретичната рамка на изследването и пряко се обвързват с тезите от дисертацията. Отправям препоръка за публикуване на чужд език с цел достигане до по-широка академична аудитория.

В заключение след внимателно и подробно запознаване с дисертационния текст заявявам убедено, че дисертацията е самостоятелно, задълбочено и консистентно проведено изследване на особено актуална и релевантна тема в политологичните изследвания на ЕС. Изразявам категоричната си подкрепа за присъждането на Адриана Тонева на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.3. Политически науки (Европеистика – Политологични изследвания на Европейския съюз). Също така препоръчвам публикуването на дисертационния текст като монографично изследване.

4.11.2024 г.

проф. д-р Мария Стойчева